

BENEDIKTA ZELIĆ - BUČAN, Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i don Mihovil Pavlinović, Izdanja Matice hrvatske, Split 1992, 248 str.

Nedavno je iz tiska izašla jedna vrlo zanimljiva i značajna knjiga. Radi se, naime, o knjizi Benedikte Zelić Bučan pod naslovom Hrvatski narodni preporod u Dalmaciji i don Mihovil Pavlinović. Ovdje se zapravo radi o skupu uglavnom već tiskanih radova autorice, koja već niz desetljeća radi na izučavanju Hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji, napose njegovu korifeju Mihovilu Pavlinoviću. Ovo se moglo očekivati, budući da je ona, ako ne najbolja, ono barem jedna od ponajboljih poznavatelja preporodne problematike ove hrvatske zemlje.

Dakle, radeći dugi niz godina na prikupljanju i obradi arhivske građe o preporodu Dalmacije, u prvom redu na korespondenciji Mihe Pavlinovića (M. P.), autorica je tijekom vremena obradila nekoliko problema i sačinila stanovit broj članaka i studija, objavljenih u raznim časopisima. Kako oni čine stanovitu tematsku cjelinu, najveći dio njih uvršten je u tu knjigu. Ipak, svi oni tvore dvije zasebne cjeline, ovisno o tretmanu preporodnih problema. Naime, prvi dio se odnosi na razne teme u svezi s hrvatskim narodnim preporodom u Dalmaciji, uzevši općenito, dok je drugi dio posvećen isključivo osobi M. P., tj. različitim oblicima njegove svestrane političke djelatnosti. To ne znači da između ova dva dijela nema povezanosti. Naprotiv, oni su međusobno prožeti čvrstim sponama, što najbolje govori o mjestu i ulozi M. P. u genezi i razvitku hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji. Kao dobar poznavatelj problema, autorica u najvećem broju priloga polemizira s onim piscima koji su svoje pisanje stavljali u službu vladajuće političke ideologije: temeljeći svoj stav na čvrstoj podlozi izvora prvog reda, ona kritizira netočne tvrdnje i donosi mjerodavne zaključke. To se u prvom redu odnosi na objede nekih da je Pavlinović uvijek bio i ostao šovinistom i klerikalcem.

Kako rekosmo, knjiga je podijeljena u dva dijela. Prvi tvore autoričine radnje: Luka Botić i regimenta "Ne boj se " pod utjecajem srpske nacionalne propagande, Pogledi na nacionalno pitanje u Dalmaciji godine 1860/1861,

Ekonomska osnova političkog programa Narodne stranke u Dalmaciji. Poteškoće oko financiranja "Narodnog lista", te Politička pozadina ideoloških sukoba u redovima vodstva Narodne stranke u Dalmaciji. Drugi dio knjige čine slijedeći radovi: Ostavština Mihovila Pavlinovića, Prilog diskusiji o Mihovilu Pavlinoviću, Pitanje političkog lika Mihovila Pavlinovića, Gajo Bulat i Mihovil Pavlinović, Iz dopisivanja Eugena Kvaternika i Mihovila Pavlinovića, Neka prijeporna pitanja u svezi s političkim djelovanjem Mihovila Pavlinovića, te konačno Mihovil Pavlinović - ideolog i apostol hrvatstva u Dalmaciji. Treba istaći da je rad Ostavština M.P. nastao povezivanjem dvaju autoričnih objavljenih radova o pismenoj ostavštini ovog hrvatskog preporoditelja Dalmacije, a da je onaj o dopisivanju E.K. i M.P. prije objavljen pod naslovom Jedan prilog boljem poznavanju političkih pogleda Eugena Kvaternika (Marulić, IV/1971, br. 3). Raspravljajući o najprijepornijim pitanjima o M.P. autorica govori o njegovu položaju i značenju u pokretu i stranci, odnosu naspram Srba u Hrvatskoj i hercegovačko-bosanskom ustanku 1875-1878. Upravo je ovaj zadnji rad jedini koji se u ovoj knjizi po prvi put objavljuje, premda je nastao još godine 1969: uzrok tome leži u poznatim političkim okolnostima. Potrebno je naglasiti da ona prosudbi Pavlinovićeve političkog djelovanja pristupa sa stajališta hrvatske nacionalne politike, kao jedinog ispravnog: objeđuje da je on svjesno razbijao hrvatsko-srpsku slogu u Dalmaciji, ona objašnjava njegovim nastojanjima da spriječi tuđinsku deokroatizaciju ove hrvatske zemlje. Pavlinovićev stav glede okupacije Bosne i Hercegovine tumači ne kao sluganski i nenarodni, nego kao jedinu ispravnu hrvatsku politiku. U zadnjem prilogu autorica utemeljeno dokazuje da je M.P., unatoč osporavanju nekih pisaca, bio "idejni vođa, moralni autoritet i ideolog" Narodne stranke za njegova čitavog političkog rada. Štoviše, ona drži da je upravo on bio veliki zaljubljenik Hrvatske, najveći sin dalmatinske Hrvatske u novijoj povijesti.

Na objavljivanje ovih priloga na jednom mjestu autoricu je, pored one znanstveničke, potakla stanovita didaktička svrha, budući da sama ističe kako piše za širi krug čitatelja, u želji da njeno štivo postane svojinom mladih ljubitelja hrvatske povijesti. Upravo stoga mi držimo štetnim što još neki vrijedni autorični radovi nisu ovdje našli mjesta, jer bi tek tada njen opus na istraživanju hrvatskog narodnog preporoda u Dalmaciji bio potpuniji. No, i ovo predstavlja dostatan temelj za razumijevanje današnjih događanja u Hrvatskoj.

Boljeg snalaženja radi autorica je na kraju podastrla rabljene izvore i literaturu, te kazalo imena: tako čitatelj može njena dostignuća i rezultate usporediti s onima drugih autora. Na kraju, što reći drugo doli da je ova knjiga

Matice hrvatske u Splitu "pogodak u sridu", pa je očekivati da će ona nastaviti tim smjerom i na taj način približavati ovu tematiku mladom hrvatskom naraštaju.

Šime PERIČIĆ